

BURHAN SÖNMEZ
İstanbul, İstanbul

ROMAN

Onder de oude straten en pleinen van Istanbul wachten vier gevangenen in hun cel tot ze door hun ondervragers worden opgehaald. Wanneer ze niet worden gemarteld, vertellen de dokter, Demirtay de student, Kamo de barbier en oom Küheylan elkaar verhalen vol mededogen en humor om de tijd te doden. Het ingehouden gelach dat de sprookjesachtige verhalen en raadsels bij hen oproepen is balsem voor hun ziel.

Geleidelijk aan maken de ondergrondse vertellingen plaats voor bovengrondse verhalen, die steeds vaker de stad Istanbul tot onderwerp krijgen. Het bestaan in het bovengrondse Istanbul blijkt evenzeer in het teken van lijden en hoop te staan als het leven in de ondergrondse cellen.

Istanbul, Istanbul is een uiterst indrukwekkende, gelaagde roman over pijn en wreedheid, liefde en vriendschap, en de kracht van de menselijke verbeelding. De roman werd in 2018 bekroond met de European Bank Literature Prize.

'Burhan Sönmez geeft een stem aan de stemlozen, stelt dat wat is vergeten centraal en brengt de verhalen van een land tot leven.

Hij is een schrijver met passie, geheugen en een hart.'

– Elif Shafak, schrijver van *De bastaard van Istanbul*

KALEM AGENCY © IULIA ALBASHA

Burhan Sönmez (1965) werkte als jurist in Istanbul voor hij om politieke redenen naar Engeland uitweek, waar hij tien jaar in ballingschap leefde. Zijn artikelen verschenen in internationale kranten als *The Guardian*, *Der Spiegel* en *La Repubblica*. Hij is bestuurslid van PEN International en schreef meerdere boeken. Zijn roman *Istanbul, Istanbul* verscheen in meer dan twintig landen in vertaling. Burhan Sönmez ontving in 2017 de Disturbing the Peace Award van de Vaclav Havel Library Foundation.

BURNHAN SÖNMEZ

Istanbul, Istanbul

Vertaald door René van Veen

uitgeverij
ORLANDO

© 2015 Burhan Sönmez

Oorspronkelijke titel *Istanbul, Istanbul*

Oorspronkelijke uitgever İletişim, Turkije, 2015

Published in agreement with Kalem Agency

© Nederlandse vertaling Rene van Veen en

Uitgeverij Orlando bv, Amsterdam

Voor deze vertaling is gebruik gemaakt van de door
Burhan Sönmez geaccordeerde Engelse vertaling van
Ümit Hussein, verschenen bij OR Books, Engeland

Omslagontwerp Bij Barbara

Foto auteur Luay Albasha

Zetwerk Pre Press Media Groep

ISBN 978 94 92086 86 0

NUR 302

www.uitgeverijorlando.nl

INHOUD

- De eerste dag** 9
Verteld door Demirtay de student
Het ijzeren hek
- De tweede dag** 38
Verteld door de dokter
De witte hond
- De derde dag** 61
Verteld door Kamo de barbier
De muur
- De vierde dag** 85
Verteld door oom Küheylan
De hongerige wolf
- De vijfde dag** 108
Verteld door Demirtay de student
De nachtelijke lichten
- De zesde dag** 133
Verteld door de dokter
De vogel van de tijd

De zevende dag 159
Verteld door Demirtay de student
Het zakhorloge

De achtste dag 186
Verteld door de dokter
Wolkenkrabbers als messen

De negende dag 211
Verteld door Kamo de barbier
Het gedicht der gedichten

De tiende dag 241
Verteld door oom Küheylan
Geel gelach

Verklarende woordenlijst 269

DE EERSTE DAG

Verteld door Demirtay de student

Het ijzeren hek

‘Het is eigenlijk een lang verhaal, maar ik zal het kort houden,’ zei ik. ‘Niemand had eerder zo’n pak sneeuw gezien in Istanbul. Toen de twee nonnen in het holst van de nacht het Sint-Joris-ziekenhuis in Karaköy verlieten om naar de Sint-Antoniuserk te gaan en daar het slechte nieuws te vertellen, lagen er tientallen vogels dood onder de dakranden. In april van dat jaar verpulverde het ijs de bloemen van de judasbomen terwijl de snijdende wind de zwerfhonden in het lijf stak. Heb je ooit meegemaakt dat het in april sneeuwde, dokter? Het is eigenlijk een lang verhaal, maar ik zal het kort houden. De ene non die door de sneeuwstorm gleed en struikelde, was jong, de andere oud. Toen ze bijna bij de Galatatoren waren, zei de jonge non tegen de oude: Een man volgt ons al de hele weg heuvelopwaarts. De oude non zei: Er kan maar één reden zijn waarom een man ons in het pikkedonker door een sneeuwstorm volgt.’

Toen ik verderop het ijzeren hek hoorde, onderbrak ik mijn verhaal en keek de dokter aan.

Het was koud in onze cel. Terwijl ik de dokter mijn verhaal vertelde, lag Kamo de barbier opgerold op de kale betonnen vloer. We hadden geen dekens en warmden onszelf op door als jonge hondjes tegen elkaar aan te kruipen. Doordat de tijd al enkele dagen stilstond, hadden we geen idee of het dag of nacht

was. We wisten wel wat pijn was. Elke dag opnieuw voelden we, wanneer we werden weggeleid om gemarteld te worden, de verschrikking ons om het hart slaan. Tijdens dat korte moment waarin we ons schrap zetten voor de pijn zagen we geen verschil meer tussen mens en dier, tussen verstandige lieden en krankzinnigen, tussen engelen en demonen. Toen het knarsende geluid van het ijzeren hek door de gang weerkaatste, ging Kamo de barbier overeind zitten. ‘Ze komen me halen,’ zei hij.

Ik stond op, liep naar de celdeur en tuurde door het kleine tralievenster. Ik probeerde te bepalen wie uit de richting van het ijzeren hek kwam lopen. Mijn gezicht werd beschenen door het ganglicht. Ik zag niemand. Waarschijnlijk stonden ze te wachten bij de ingang. Het licht verblindde me en ik knipperde met mijn ogen. Ik wierp een blik op de cel tegenover de onze en vroeg me af of het meisje dat ze vandaag daar als een gewond dier naar binnen hadden geduwd dood was of nog leefde.

Nadat de geluiden in de gang waren vervaagd, ging ik weer zitten en legde mijn benen over die van de dokter en Kamo de barbier heen. We drukten onze blote voeten tegen elkaar voor wat warmte en stootten onze hete adem dicht bij elkaars gezicht uit. Ook wachten was een kunst. Zonder een woord te zeggen luisterden we naar het gedempte gekletter en geratel aan de andere kant van de muur.

De dokter bevond zich al twee weken in deze cel toen ik naar binnen werd gesmeten. Ik zat helemaal onder het bloed. Toen ik de volgende dag bijkwam, merkte ik dat hij het niet bij het schoonmaken van mijn wonden had gelaten, maar ook zijn jasje over me heen had gelegd. Elke dag leidde weer een andere ondervragingsploeg ons geblinddoekt weg om ons uren later half bewusteloos terug te brengen. Maar Kamo de barbier wachtte nu al drie dagen. Sinds hij vastzat, was hij niet meegenomen voor ondervraging en evenmin hadden ze zijn naam laten vallen.

Aanvankelijk had de cel van één bij twee meter ons klein geleken, maar we waren eraan gewend geraakt. De vloer en muren waren van beton, de deur was van grijs ijzer, het interieur kaal. We zaten op de vloer. Wanneer onze benen begonnen te slapen, stonden we op en ijsbeerden door de cel. Soms tilden we ons hoofd op bij het geluid van een kreet veraf en dan bestudeerden we elkaars gezicht bij het schemerlicht dat vanuit de gang naar binnen viel. We brachten de tijd door met slapen of praten. We hadden het continu koud en werden met de dag magerder.

We hoorden het ijzeren hek opnieuw roestig knarsen. De ondervragers vertrokken zonder iemand mee te nemen. We luisterden en wachtten tot we daar zeker van waren. Nadat het hek was afgesloten, stierven de geluiden weg en bleef de gang leeg achter. ‘Die klootzakken hebben me niet meegenomen, ze zijn vertrokken zonder iemand mee te nemen,’ zei Kamo de barbier tussen zijn zware ademhalingen door. Hij tilde zijn hoofd op, tuurde naar het donkere plafond, ging op de grond liggen en rolde zich weer op.

De dokter droeg me op mijn verhaal te vervolgen.

Toen ik mijn vertelling weer begon met: ‘De twee nonnen, die midden door de sneeuw...’ greep Kamo de barbier plotse-ling mijn arm. ‘Luister, jochie. Kun je geen ander verhaal vertellen, iets beters? Het is hier al zo godverdomde koud. Is het niet al erg genoeg dat we hier liggen te bevriezen op dit beton zonder dat jij verhalen vertelt over sneeuwstormen?’

Beschouwde Kamo ons als vriend of als vijand? Was hij kwaad omdat we hadden gezegd dat hij de afgelopen drie dagen had liggen raaskallen in zijn slaap? Keek hij ons daarom zo kwaad en minachtend aan? Hij zou nog wel leren ons te vertrouwen wanneer ze hem geblinddoekt meenamen, zijn lijf aan flarden scheurden, hem uren achtereen aan zijn armen lieten bun-

gelen. Vooralsnog moest hij onze woorden en ons mishandelde lichaam maar verdragen. De dokter pakte hem vriendelijk bij een schouder. ‘Welterusten, Kamo,’ zei hij en hij haalde hem over om weer te gaan liggen.

‘Niemand had eerder zo’n hitte meegemaakt in Istanbul,’ begon ik opnieuw. ‘Het is eigenlijk een lang verhaal, maar ik zal het kort houden. Toen de twee nonnen in het holst van de nacht het Sint-Jorisziekenhuis in Karaköy verlieten om naar de Sint-Antoniuserkerk te gaan en daar het goede nieuws te vertellen, zaten er tientallen vogels blij te tjlpen onder de dakranden. De bloemknoppen van de judasbomen stonden midden in de winter op het punt om open te barsten, de zwerfhonden om te smelten en in het niets op te lossen in de hitte. Heb je ooit meegemaakt dat het hartje winter zo verzengend heet was, dokter? Het is eigenlijk een lang verhaal, maar ik zal het kort houden. De ene non die door de hitte wankelde, was jong, de andere oud. Toen ze bijna bij de Galatatoren waren, zei de jonge non tegen de oude: Een man volgt ons al de hele weg heuvelopwaarts. De oude non zei dat er maar één reden kon zijn waarom een man hen in het donker door een verlaten straat zou volgen: om hen te verkrachten. Ze beklommen de heuvel met hun hart kloppend in hun keel. Er was geen levende ziel te bekennen. Door de plotselinge hittegolf had iedereen zich naar de Galatabrug gehaast om zich aan de oevers van de Gouden Hoorn in de zon te koesteren en nu, midden in de nacht, waren de straten verlaten. De jonge non zei: De man komt dichterbij. Hij zal ons ingehaald hebben voor we op de top zijn. Laten we dan rennen, zei de oudere non. Ondanks hun lange rok en hinderlijke habijt, sprintten ze langs letterschilders, bladmuziekverkopers en boekwinkels. Alle winkels waren gesloten. De jonge non keek over haar schouder en zei: De man rent nu ook. Inmiddels waren ze buiten adem en gutste het zweet over hun rug. De oudere

non zei: Laten we ons opsplitsen voordat hij ons inhaalt. Op die manier ontsnapt ten minste een van ons. Ze renden allebei een andere straat in zonder enig idee van wat hun lot zou worden. Terwijl de jonge non heen en weer door de straten vloog, bedacht ze dat ze beter niet meer achterom kon kijken. Het Bijbelverhaal indachtig richtte ze haar blik op de nauwe straten voor haar om te voorkomen dat haar hetzelfde zou overkomen als degenen die waren gestopt om vanuit de verte een laatste blik op de stad te werpen. Ze rende voort door het donker, schoot voortdurend een andere kant op. Degenen die hadden gezegd dat deze dag vervloekt was, hadden gelijk gehad. De mediums die de hittegolf in het midden van de winter als een voorbode van onheil opvatten, hadden op tv hun zegje gedaan en de buurtidioten hadden de hele dag op blikken geslagen. De jonge non besepte na een tijdje dat het enige geluid dat ze hoorde de weergalm van haar voetstappen was en ze vertraagde bij een straathoek. Leunend tegen een muur in een onbekende straat drong het tot haar door dat ze verdwaald was. Begeleid door een hond die rond haar voeten dartelde, sloop ze heel langzaam verder langs de gevels. Het is eigenlijk een lang verhaal, maar ik zal het kort houden. Toen de jonge non uiteindelijk de Sint-Antoniuserkerk bereikte, ontdekte ze dat de andere non nog niet was komen opdagen. Ze begon ogenblikkelijk te vertellen wat haar was overkomen, waardoor grote opschudding uitbrak in de kerk. Net toen een groepje op zoek wilde gaan naar de oudere non, kwam ze door de toegang naar binnen gerend, buiten adem en haar haar in de war. Ze liet zich op een kruk zakken, haalde een paar keer diep adem en dronk twee bekers water. De jonge non kon haar nieuwsgierigheid niet bedwingen en eiste dat ze vertelde wat er was gebeurd. De oudere non zei: Ik rende de ene na de andere straat in, maar kon de man niet afschudden. Uiteindelijk besepte ik dat ontsnappen onmogelijk was. De jon-

ge non vroeg: Wat heb je toen gedaan? Ik ben stil blijven staan op een hoek en toen ik dat deed, bleef de man ook stilstaan. En wat gebeurde er toen? Ik tilde mijn rok op. En toen? De man liet zijn broek zakken. En toen? Ik zette het weer op een lopen. En wat gebeurde er toen? Dat lijkt me duidelijk. Een vrouw met haar rok omhoog kan sneller rennen dan een man met zijn broek omlaag.'

Kamo de barbier, die nog op de grond lag, begon te lachen. Dit was de eerste keer dat we hem zagen lachen. Zijn lijf wiegde zacht heen en weer alsof hij in zijn dromen met vreemde en prachtige wezens rondhoste. Ik herhaalde mijn laatste zin. 'Een vrouw met haar rok omhoog kan sneller rennen dan een man met zijn broek omlaag.' Toen Kamo de barbier begon te bulderen van de lach boog ik me naar hem toe om zijn mond te bedekken. Opeens opende hij zijn ogen en staarde me aan. Als de bewakers ons hoorden, zouden ze ons klappen toedienen of ons bij wijze van straf op een rijtje tegen de muur zetten en ons daar uren laten staan. Zo wilden we onze tijd tot de volgende martel-sessie niet doorbrengen.

Kamo de barbier kwam overeind en leunde tegen de muur. Terwijl hij diep ademhaalde, werd zijn gelaat ernstiger en nam zijn gewone uitdrukking weer aan. Hij was als een dronkaard die de vorige avond een greppel in was gewankeld en wakker was geworden zonder enig idee van waar hij nu was.

'Vandaag droomde ik dat ik in brand stond,' vertelde hij. 'Ik bevond me in de laagste kring van de hel. Ze pakten stokken uit de vuren van alle anderen en gebruikten die om het mijne aan te steken. Maar ik had het verdomme nog steeds koud. De andere zondaars krijsten. Duizend keer achter elkaar scheurden mijn trommelvliezen en genazen ze weer. Het vuur werd steeds groter, maar ik wilde niet hard genoeg branden. Jullie waren er niet. Ik bekeek elk gezicht, maar nergens zag ik een teken van een

dokter of een student. Ik smachtte naar meer vlammen, gilde en smeekte als een dier dat naar de slacht wordt gevoerd. De rijken, de predikanten, de slechte dichters en hardvochtige moeders die tegenover mij in brand stonden, staarden me door de vlammen aan. De wond in mijn hart wilde niet branden, niet tot as verte- ren, mijn geheugen weigerde de vergetelheid te omarmen. Hoe- wel het vuur zo heet was dat metaal smolt, kon ik me mijn ver- vloekte verleden nog altijd voor de geest halen. Heb berouw, zeiden ze. Maar was dat voldoende? Waren jullie zielen gered door berouw? Van jullie, gevangenen van de hel! Stelletje schof- ten! Ik was maar een doodgewone barbier, die brood op de plank bracht, graag boeken las, maar nooit kinderen heeft ge- kregen. Tegen het eind, toen alles in ons leven verkeerd liep, verweet mijn vrouw mij niets. Ik wilde dat, maar ze misgunde mij zelfs haar vervloekingen. Dronken zei ik haar de dingen die ik nuchter dacht. Op een avond stond ik voor haar en zei: Ik ben een arme stakker. Ik verwachtte dat ze me toe zou gaan schreeuwen, me ging vernederen. Ik zocht een minachtende blik, maar toen mijn vrouw zich omdraaide, zag ik alleen een uitdrukking van verdriet op haar gezicht. Het ergste van een vrouw is dat ze altijd een beter mens is dan jij. Dat gold ook voor mijn moeder. Misschien vinden jullie mij vreemd omdat ik zoiets zeg, maar dat doet me niets.'

Kamo de barbier streek over zijn baard en wendde zijn ge- zicht naar het licht dat door het tralievenster viel. Nog geheel los van het feit dat hij zich al drie dagen niet had kunnen wassen, bleek uit zijn smerige haar, zijn lange nagels en de stank van ranzig deeg die hij op de eerste dag bij zich had gedragen, dui- delijk dat hij ook buiten terugdeinsde voor water. Ik was ge- wend geraakt aan de geur van de dokter en hield die van mezelf nauwlettend in de gaten, maar Kamo's geur bleef zich aan ons opdringen, als een voorteken van het slechte gesternte waaron-

der zijn ziel gebukt ging. Nadat hij drie dagen had gezwegen, kon niets hem nu nog tegenhouden.

‘Ik heb mijn vrouw ontmoet op de eerste dag dat ik mijn barbierszaak opende met KAMO DE BARBIER in grote letters op het raam. Haar broertje zou voor het eerst naar school gaan en ze wilde zijn haar laten knippen. Ik vroeg de jongen zijn naam en stelde mezelf voor: Ik heet Kamil, maar iedereen noemt me Kamo. Oké, Kamo Ağbi, zei de jongen. Ik legde hem raadsels voor en vertelde grappige verhalen over school. Toen ik haar, mijn toekomstige vrouw die vanuit een hoek naar ons keek, daarnaar vroeg, vertelde ze me dat ze net de middelbare school had voltooid en nu als naaister werkte. Ze keek van me weg naar de foto van de Meisjestoren aan de muur, naar de basilicumplant eronder, de spiegel met de blauwe lijst, de scheermessen en scharen. Toen ik haar iets van het reukwater gaf waarmee ik het haar van de jongen inwreef, opende ze haar hand en sloot haar ogen terwijl ze haar kleine handpalm naar haar neus bracht en de geur opsnoof. Op dat moment droomde ik dat ik het was die ze onder haar oogleden zag en dat de rest van mijn leven geen andere ogen dan de hare op mij zouden rusten. Toen mijn vrouw de zaak verliet, gehuld in naar citroen geurend reukwater en haar bloemetjesjurk, ging ik in de deuropening staan en keek haar na. Ik had haar naam niet gevraagd. Zij die in mijn leven was gekomen met haar kleine handen en van wie ik dacht dat ze dat nooit meer zou verlaten, heette Mahizer.

Die avond keerde ik terug naar de oude put. In de achtertuin van het huis in de wijk Menekşe waar ik ben opgegroeid, stond een put. Als ik alleen was, boog ik me over de rand van de put en staarde in het duister onder me. Dan besepte ik nooit dat de dag verstreken was. Ik vergat dan dat er nog een wereld was die losstond van de put. De duisternis was sereen, geheiligd. Ik werd dronken van de vochtige geur, was duizelig van genot. Tel-

kens wanneer iemand zei dat ik op mijn vader leek, die ik nooit heb gekend, of wanneer mijn moeder me niet aansprak met Kamo, maar met Kamil, mijn vaders naam, rende ik snakkend naar adem naar de put. Terwijl ik in het donker mijn longen met lucht vulde, boog ik me helemaal over de rand van de put en fantaseerde dat ik erin zou springen. Ik wilde me bevrijden van mijn moeder, mijn vader en mijn jeugd. Klootzakken! Mijn moeders verloofde had haar zwanger gemaakt en vervolgens zelfmoord gepleegd, waarna ze mij kreeg, ook al werd ze daarom verstoten door haar familie. Ze vernoemde me naar haar verloofde. Zelfs toen ik al oud genoeg was om buiten te spelen, bracht ze me soms naar haar borst, stak haar tepel in mijn mond en huilde dan. Ik proefde niet haar melk, maar haar tranen. Ik deed dan mijn ogen dicht en telde af op mijn vingers, herhaalde steeds tegen mezelf dat het snel voorbij zou zijn. Op een avond zag mijn moeder mij in de schemering over de rand van de put gebogen staan. Ze rukte aan mijn arm om me eruit te trekken, maar op dat moment gleed de steen waarop ze stond plotseling weg. Ik kan nog steeds de gil horen waarmee ze in de put viel. Het was middernacht toen ze haar lichaam opvisten. Na mijn moeders dood kwam ik terecht in het Darüşşafakaweeshuis, waar ik dagdromend in slaap viel in zalen waar iedereen zijn oneindige levensverhaal vertelde.’

Kamo bestudeerde ons gezicht om te zien of we wel naar zijn verhaal luisterden.

‘Tijdens mijn verloving met Mahizer schonk ik haar romans en dichtbundels. De literatuurdocent van onze school zei altijd dat ieder zijn eigen taal had en dat sommige talen zich lieten begrijpen met bloemen en andere met boeken. Mahizer knipte thuis patronen en naaide jurken. Soms schreef ze op een papieren-tje een gedicht, gaf dat aan haar broer met de opdracht het naar mij te brengen. Ik bewaarde haar gedichten in mijn barbiers-

zaak, in een kistje in de onderste la bij de geparfumeerde zeepjes. Mijn zaak liep goed want ik kreeg steeds meer vaste klanten. Op een dag werd een klant, een journalist die voor een knipbeurt was gekomen en met een grote glimlach vertrok, bij het verlaten van mijn zaak neergeschoten. Zijn twee belagers renden op de op grond liggende journalist af, schoten hem nog een kogel door het hoofd en riepen daarna: Graag of niet, vriend! De volgende dag verzamelde een grote menigte zich op de nog met bloed bevleekte straat voor een huldebetoon aan de journalist. Ter ere van de knipbeurt voegde ik me bij hen en ging naar zijn begrafenis. Ik had geen vertrouwen in de politiek. De enige politicus met wie ik ooit een band heb gehad, was Hayattin Hoca, mijn literatuurdocent op school. Hoewel hij het nooit over politiek had, zagen we altijd socialistische tijdschriften tussen zijn papieren vandaan steken. Mijn scepsis kende geen grenzen: hoe kon de uit mensen bestaande politiek de wereld verbeteren? Iedereen die beweerde dat medemenselijkheid de maatschappij ging redden en gelukkig kon maken, wist helemaal niets van de mens. Ze deden alsof egoïsme niet bestond, die klootzakken! Aan de menselijke aard lagen eigenbelang, hebzucht en wedijver ten grondslag. Als ik dit soort dingen zei, begonnen mijn klanten te protesteren en verwoed te argumenteren om mij op andere gedachten te brengen. Een klant van me die op zijn beurt wachtte, zei: Hoe kan een poëziefhebber zoiets denken? Hij stond naast de spiegel en las hardop een aantal strofen voor uit het exemplaar van *De bloemen van het kwaad* dat ik daar had staan. Niets wees erop dat het geweld zou gaan afnemen. We hoorden hoe in de straten in de omgeving mensen werden neergeschoten. Een keer kwam een jonge klant mijn barbierszaak binnengerend. Hij was er verschrikkelijk aan toe en vroeg me zijn wapen te verbergen om te voorkomen dat de politie het bij hem zou vinden wanneer ze hem oppakten. Mis

schien heb ik af en toe iemand geholpen, maar dat betekende niet dat ik ook maar ene zier om politiek gaf. In mijn leven had ik alleen tot doel om voldoende te sparen om een huis te kunnen kopen, om kinderen te verwekken en om mijn avonden met Mahizer door te brengen. Maar om de een of andere reden wilde Mahizer niet zwanger worden. In het tweede jaar van ons huwelijk raadpleegden we een arts en ontdekten we dat ik de oorzaak daarvan was.

Toen ik op een avond afsloot, zag ik drie personen een man aanvallen. Dat was Hayattin Hoca, mijn literatuurdocent van school. Ik greep mijn mes, rende op de drie af en stak op hun handen en gezichten in. De verraste aanvallers vluchtten en verdwenen in het donker. Hayattin Hoca omhelsde me. Onder het lopen praatten we aan een stuk door. We doken in Samatya een kroeg in. We vertelden elkaar over onszelf. Na Darüştüfaka was Hayattin Hoca twee keer op een andere school gaan werken en ook minder les gaan geven. Hij stak zijn tijd nu in zijn politieke activiteiten. Hij maakte zich zorgen over de toekomst van ons land. Hij had gehoord dat ik aan de universiteit Franse taal- en letterkunde was gaan studeren, maar niet dat ik in het tweede jaar daarmee opgehouden was omdat ik aan het werk moest. Het deed hem verdriet dat ik hem dat vertelde. Toen hij me vroeg of ik nog altijd belangstelling had voor poëzie, mompelde ik wat strofen van Baudelaire die ik tijdens zijn lessen uit mijn hoofd had geleerd. Hij keek me stralend van trots aan en herinnerde me aan die keer dat ik de eerste prijs in de poëzievoordrachtswedstrijd won. We klonken met onze glazen raki. Hayattin Hoca was blij om te horen dat ik getrouwd was, maar hij was nog altijd vrijgezel. Blijkbaar was hij een paar jaar eerder verliefd geworden op een leerlinge van hem, maar hij had haar zijn liefde niet verklaard en nadat hij had gehoord dat ze na haar schooltijd was getrouwd, had hij zich in complete eenzaamheid terug-

getrokken. We dronken tot zonsopkomst. Ik reciteerde uit mijn hoofd gedichten en hij las verzen voor die hij geschreven had voor het meisje op wie hij verliefd was geweest. Ik weet niet hoe ik thuisgekomen ben, maar pas toen ik de volgende dag ontuchtterd was, herinnerde ik me uit Hayattin Hoca's gedichten de naam Mahizer.

Een maand later ben ik niet naar Hayattin Hoca's begrafenis gegaan. Bij het verlaten van zijn school was hij met één enkele kogel in zijn hoofd geschoten. In zijn papieren vonden ze een aan mij opdragen gedicht over dappere ruiters die een noodweer trotseren. Een vriend van hem bracht het me. Die avond klemde ik me vast aan Mahizer en smeekte ik haar me niet te verlaten. Waarom zou ik jou verlaten, dwaze vent van me? vroeg ze. Ik had het kistje mee naar huis genomen dat ik jaren in de la met zeepjes in mijn barbierszaak had bewaard. Ik opende het en haalde er de papiertjes uit met de gedichten die Mahizer tijdens onze verlovingstijd voor me had geschreven en ik vroeg haar om ze voor te lezen. De papiertjes roken naar rozen en lavendel. Terwijl Mahizer de gedichten voorlas, knoopte ik haar blouse open en zette ik mijn mond aan haar borst. Ik wilde melk opzuigen, maar proefde de tranen die over haar boezem stroomden. Drie maanden gingen voorbij. Op een avond huilde Mahizer opnieuw en vuurde ondertussen met trillende stem vragen op me af. Ze vroeg me wie Hayattin Hoca had doodgeschoten. Hij heeft zich nooit ook maar iets met mij veroorloofd, zei ze. Enkele nachten had ik liggen praten in mijn slaap, gezegd dat hij zijn dood had verdiend. Over wie heb ik het nog meer gehad? vroeg ik. Bedoel je dat er nog meer zijn? vroeg Mahizer. Ik zwoer op mijn moeders graf. Ik heb er niets mee te maken, zei ik, tijdens dromen uitgesproken woorden stellen niets voor. Ik trok mijn jas aan en ging de kou in. Wat een ontgoocheling! Mijn vermoeide ziel. Dwaze oude man. Mijn ziel die altijd vurige vleugels had gehad en al bij de kleinste

prikkel het luchtruim koos. O, naar adem happende zieke man, waardeloos werkpaard. Is er iets in de wereld wat niet tot as ver gaat? Mijn ellendige, afgetakelde, bloedende stakker van een ziel. Levenslust en evenmin liefdesuitbarstingen kunnen je nog bereiken. De tijd slaat een tel over. Onder het ademen voel ik me – mijzelf – oplossen in het niets, raak ik helemaal de weg kwijt. Hoe heb ik boven op de put kunnen komen, de stenen kunnen verwijderen en de dekplaat omhoog kunnen tillen zonder bij zinnen te zijn? Ik boog mij de put in en begon te roepen. Moeder! Wanneer je je borst in mijn mond dwong, waarom voedde je me toen met tranen en niet met melk? Moeder! Wanneer je je vastklampte aan mijn nietige lijf, waarom herhaalde je toen koortsachtig de naam van mijn dode vader en niet de mijne? Ik wist dat je aan mijn vader dacht telkens wanneer je me aansprak met Kamil en niet met Kamo. Ook op je laatste avond schreeuwde je: Kamil. Ik wist dat de steen waarop je stond los lag. Je moest wel vallen, moeder! Je zei dat ik geboren was dankzij mijn vader, dat ik mijn leven aan hem te danken had. Verdomme! De doden waren dood en verdwenen! Je snapte niet hoe wreed het licht was. Het licht toonde alleen de buitenkant van de dingen. Het weerhield ons ervan onze blik naar binnen te richten.’

Kamo de barbier sprak de laatste woorden alsof hij in zichzelf mompelde. Hij boog zijn hoofd naar voren, wierp het daarna naar achteren en sloeg het tegen de muur. ‘Een epileptische aanval,’ zei de dokter, die Kamo snel op de vloer legde. Hij propte het stuk brood dat we bewaard hadden voor onze nieuwe celgenoot, die elk moment kon arriveren, tussen Kamo’s tanden om te voorkomen dat hij zijn tong afbeet. Ik hield zijn voeten vast. Kamo was alle controle over zijn lichaam kwijt en stuiptrekte met schuimende mond.

De celdeur ging open. De boven ons uittorende bewaker schreeuwde: ‘Wat is hier aan de hand?’